

Zunaj v begu gre zasoplem
vse življenje pod viharji,
slutnjo le o daljni zarji
s sabo nosi — kakor sen.

Človek, narod, človečanstvo —
vsi spojêni zdaj sò v meni,
in veseljstvo v eni ženi
mi odseva — kakor sen.

Ko da v sebi bi poslanstvo
nosil o kraljestvu božjem,
v harmoniji z vsem okrožjem
sanjam svoj najvišji sen.

Druga se iz megle vidi. Drži se prvi, menda! Rim se zarenjarija
Feb: 11/8 923

Nikola Radojčić:

Iz tiskanega zbornika Daniela Ložarja o Srbih.

O priliki trispetdesetletnice kmetskega upora pod Matijo Gubcem.

Vlepi zbirki starih knjig v Licejski knjižnici v Ljubljani se nahaja jako zanimiv zbornik, v katerem so zvezane štiri nemške knjige, tiskane vse okrog srede XVI. stoletja. Prvi dve sta priljubljeno, navadno vojno čtivo, knjiga o junaških delih in zaslugah Friderika Barbarosse in pripovedka o obleganju in razdejanju mesta Troje. Drugi dve knjigi pa govorita o tedaj najaktualnejšem vprašanju — o Turkih, obsegata njihov koran z navodili, kako ga je treba pobijati, in zgodovino prihoda Turkov v Evropo, z nasveti, kako naj se kristjani borijo zoper Turke.¹ Tedaj povsem navaden zbornik, pa vendar za nas jako zanimiv, posebno radi srbskohrvatskih pripomb na obeh notranjih straneh

¹ **Barbarossa.** Ein schöne vund Warhaffte beschreibung des Lebens vnnnd der geschichten Keyser Friderichs des ersten, genant Barbarossa, durch J o h a n n e m Adelpum Stattartzet zu Schaffhausen... Straßburg, 1535; Warhafftige Histori vnd beschreibung, von dem Troianischen krieg, vnd zerstörung der Stat Troie, Durch die hochgeachten Geschichtschreiber, Dictyn Cretensem vnd Darem Phrygium, ... Augspurg, 1540; **Alchoran.** Das ist, des Mahometischen Gesatzbuchs, vnd Türkischen Aberglaubens ynnhalt, vnd ablänung. Strasßburg, 1540, **Türkischer Keyßer Ankunfft,** Kryeg vnd Händlung, gegen vnd wieder die Christen, bitz ynschlyesblich vff den yetzt regyerenden Solymannum. Dergleich Rhatschläg, wie des grausamen Tyrannen syghafftigem fürnemen von den Christen zu begegnen wer... Alles verdolmetscht durch Heinrich von Eppendorff... Strasßburg, 1540. Današnja signatura zbornika je: III. B. 3421.—4.

platnic in na drugi strani poslednjega lista, kakor tudi radi onih delov poslednje knjige v zborniku, kjer je govor o srbskih odnošajih do Turkov. Radi enega od teh odlomkov me je dr. Glonar, ^{Dr. Glonar} knjižničar Licejske knjižnice, tudi opozoril na to knjigo, ter je s tem pomagal, da se osveži spomin na slavnega njenega lastnika in na težko ter nemirno dobo, ko je nudil ta zbornik pouk, razvedrilo in uteho onim, ki so ga čitali, od katerih so nekateri celo svoja imena in zapiske pustili na njem. To so skoro vsa znana imena kranjskih plemičev, ki so kot poveljniki branili kordon in trdnjave na Granici pred Turki ter tako kot daleč naprej pomaknjena predstraža ščitili svojo domovino in vse zapadno krščanstvo pred barbarskimi turškimi invazijami. Dočim so vsi podpisanci pisali svoja imena, devize in druge zapiske nemški z gotico, pa je eden izmed njih — vsekakor lastnik zbornika — pisal večjidel srbskohrvatski s cirilico in glagoljico. To je bil vitez Daniel Ložar ali Lozar, od čigar čudne in junaške smrti je 5. februarja 1923. preteklo vprav tri sto petdeset let.

I.

Jaz sem z lahkoto zanesljivo dognal, kdo je bil vitez Daniel Ložar, dasi doslej sploh še ni bila znana slovenska oblika njegovega priimka, kajti navaja se kot Daniel Laaser (Lasser, Laser, Loser itd.) ali von Laas, in sicer kot bihaški kapetan, na glasu radi svoje poštenosti in neustrašne hrabrosti.² Kakor tudi bi rad, vendar ne morem tu napisati cele monografije o tem znamenitem vitezu, marveč hočem navesti samo ono, kar je o njem najvažnejše, zlasti o njegovi smrti, ki mu je prinesla istotoliko slave kakor njegovo junaško življenje.

Vitez Daniel Ložar je bil gospodar Belneka (Wildeneck, Wildenegg) in eden najuglednejših bihaških kapetanov, katerega kapetanstvo pada baš v ono dobo, ko je turška sila delala poslednje korake do kulminacijske točke svoje moči, osobito na teh straneh, kjer se je Ložar boril zoper Turke. V teh najtežjih časih, ko so se Turki trdovratno in s silnim elanom zaganjali iz Bosne proti hrvatskim in slovenskim krajem — dokler se ni njihova sila l. 1593. skrhala pred Siskom — je branil Ložar znameniti Bihač. Brez dvoma je bilo njegovo življenje tam vsak dan v nevarnosti, vendar pa ga ni izgubil tu, marveč v povsem drugi borbi in na

² Imamo še mnogo drugačnih oblik njegovega priimka, pisanega nemški. Rad osla v Lopašić ga hrvatski piše v svoji knjigi: Bihač i bihačka krajina, Zagreb, 1890., str. 65, Danilo Lozer.

drugi strani — blizu svoje kranjske domovine. V dobi najusodnejše borbe zoper Turke in v najtežjih naporih, da se zadrži njihov naval iz Bosne v Hrvatsko in Slovenijo, je namreč buknil Gubčev kmetski upor, ki je vznemiril ne le državne oblasti in deželno plemstvo, marveč tudi branitelje Granice — kakor je podoba, te najbolj. Zato so ti razvili naglo in energično akcijo, da uduše upor, ker so se v borbi s Turki bali sovražnika za ledji in pri svojih domovih, dočim so ostale oblasti izgubile glavo ter se bojazljivo in neodločno mnogo dogovarjale in obširno dopisovale. Med prvimi plemiči, ki so pohiteli k srcu upora, je bil tudi Daniel Ložar. On je postal tudi ena prvih plemiških žrtev, za plemiče očitno jako težka in dolgo nepozabna. Čim so namreč uporni hrvatski kmetje prodrli na Štajersko početkom februarja 1573. leta, je že bil tamkaj tudi Daniel Ložar. Tu je, kakor da se bije z vitezi ali s Turki, ki so se držali reda v boju, sam hrabro stopil pred kmetske mase, ki so bile že zavzele mesto Krško.³ Bržkone jih je pozval, naj se vdajo in pomirijo, ker se je on — prihajajoč iz Bihaća — mogel najbolje razumeti z njimi; kar počí puška iz stolpa, kroglá ga zadene v lice in ubije.

Valvasor je na treh mestih s spoštovanjem in žalostjo zabeležil ta Ložarjev konec. Pripovedujoč, kako je Jurij Ložar 1512. leta postal gospodar Belneka, nadaljuje takole: «Der Letzte Herr Laaser, dem diese Herrschaft zuständig gewest, war Herr Daniel Laaser, Hauptmann zu Wihitsch. Als aber dieser, durch die mörderische Hand der aufrührischen Bauren zu Gurckfeld, erwürgt, auch sein Bruder, als nechster Erbe, eben desselbigen Tags bey Ainöd, mit Steinen von den Bauren todt geschlagen und also Namen und Stamm der Herren Laaser vertunckelt worden:⁴ haben die nechste Erben, als Schwestern der Herren Laaser, namentlich Fr. Barbara, verehlichte Raumschisslin, Herrn Leopold Raumschissels Eh-Gemahlinn, Fr. Felicitas, Herrn Adams

³ Radics P., Herbart VIII., Freiherr zu Auersperg (1528.—1575.), Wien, 1862., 291—308. — Dimitz A., Geschichte Krains, III. Laibach, 1875., 34—35.

⁴ O smrti brata Daniela Ložarja pripoveduje Valvasor še na drugem mestu, kjer omenja grad Sotesko (Ainöd): «Unweit von dem Schloß gegen Seisenberg zu, auf der Strassen, entdecket man einen grossen Steinhauffen, welcher bemercket, daß hierunter der letzte Herr von Laas oder Laaser, auf dieser Stelle, von den Bauren todtgeschlagen, mit seinem Namen und Stammen erstorben und begraben lige.» (XI, 11). Grb Ložarjev ima Valvasor: IX, 110. Taka in podobna usoda plemičev je morebiti spodbudila Cankarja, da bi lahko napisal svojo povest baš o kmetskem uporu iz l. 1573., ki bi se po svojem pojmovanju bistveno razlikovala od dosedanjih beletrističnih prikazovanj o tem dogodku. Prim.: Glonar J., Cankarjev zbornik: Prijatelj I., Domovina, glej umetnik! 12.

Gall zu S. Jörgenberg, deß Jüngern, Verehlichte, und Amalia, Herrn Paul von Scheyer Ehefrau, sich untereinander, wegen dieses Erbtheils, verglichen, und bewilligt, daß das Schloß Wildeneck dem Herrn Paul von Scheyer bleiben, und er denen andren ihren gehörigen Theil ausreichen sollte: So geschehen im 1573 Jahr.» (XI, 651.). Na drugem mestu pa je zapisal Valvasor o smrti Daniela Ložarja tole: «Den 5 Tag deß Hornungs, im Jahr 1573, ward der berühmte Ritter, Herr Daniel Loser zu Wildeneck, so Hauptmann zu Wichitsch gewesen, durch einen im Gesicht empfangenen Schuß, auf dem Thurn zu Gurckfeld, von denen aufrührischen Bauren getödtet.» (XII, 12). Na tretjem mestu na posled je omenil Valvasor povsem na kratko smrt Daniela Ložarja, opisujoč baš sam kmečki upor leta 1573.: «Bey solcher Verfolgung der Aufrührer, hat der berühmte Ritter, Herr Daniel Laser, zu Wildeneck, Hauptmann zu Wichitsch, aus dem Thurn zu Gurckfeld einen rebellischen Schuß ins Gesicht bekommen, so ihn ums Leben gebracht.» (XV, 485).

Sodobne vesti potrjujejo Valvasorjevo razlago, seveda razen početka zadnjega mesta, ki ne more biti točen. Vseh teh tukaj ne moremo naštetih, omenimo pa naj vendarle vsaj najgenljivejšo, ki je napisana pod neposrednim vtisom te težke plemiške izgube: 5. februarja 1573. l., okrog tretje ure ponoči, potem ko je premagal uporne kmete pri Krškem, je pisal glavni zmagovalec baron Jošt Thurn iz Kostanjevice (Landstrass) deželnim stanovom na Kranjskem med drugim tudi sledeče: «Benebens klag ich den Herren, das in diesem Handl der ehrlich, redlich, ritterlich Mann H. Daniel Laser an der Waalstat bliben, der durch ein schuss aus dem Thurn ins gesicht vmbkhomen...»⁵

Že 7. februarja je moral J. Thurn napraviti predlog radi naslednika Daniela Ložarja v Bihaću, toda ni pozabil nanj, marveč je 11. februarja napravil korake v zadevi njegove zapuščine.⁶ Dasi so se plemiči brez prizanašanja in krvavo osvetili

⁵ Starine, VII, 180. O Ložarjevi smrti se govori tudi na str. 190. in 195. Pismo na zadnji strani je Krones jako slabo ekscerpiral: «8. Februar (Cilli). Meldung des Helfenberg an die Verordneten: «Der eine Haufe der rebellischen Bauern sei zu Gurckfeld von Herrn Jobst Frh. von Thuern mit seinen „Vskockhen“ geschlagen worden, nachdem sie sich in dem Orte „versperrt“ hatten. Unter den Gefallenen sei Daniel Lasster, Hauptmann zu Irchitsch. (Valvasor IV [!]), mesto XV, 485. nennt ihn Daniel Laser zu Wildeneck, Hauptmann zu Wichitsch; Cäsar VII, 146. schreibt ihn Leiser.» Krones F., Aktenmässige Beiträge zur Geschichte des windischen Bauernaufstandes v. J. 1573. (Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen 5 [1868.], 21.)

⁶ Starine, VII, 190. in 219.

nad upornimi kmeti, so vendar hoteli izvedeti baš za onega, ki je ubil Daniela Ložarja. Radi tega so vsem ujetim kmetom, ki so bili ali so mogli biti v Krškem, stavljali vprašanje: «Wer den Daniel Laser heubtman zu wihitsch Zu Gurkhfeld erschossen hobe; warumb sy auf Ine geschossen, so er doch nur allain vmb sprach mit Inen Zuhalten zu Inen geritten?»⁷ Tega niso mogli dognati. Kmetje so namreč izjavljali, ali da sploh niso bili tam, ali da ničesar ne vedo o tem ali pa so naposled imenovali različne osebe, o katerih so trdili, da so ubile Ložarja. Tako je Gregor Drvodelić iz Brdovca trdil, da ga je ubil neki Nikola, pastorek kovača iz Brdovca, ki je sam govoril v stolpu pri Krškem, da je ubil nekega viteza.⁸ Matko Turčić iz Jastrebarskega pa je rekel pri zasliševanju, da je čul, da je Daniela Ložarja ubil vprav sam Gregor Drvodelić.⁹ Kmetje so očitno iz hudobnosti valili krivdo drug na drugega, ker so vedeli, da bode huda predla onemu, kogar denuncirajo kot ubijalca Daniela Ložarja.

II.

V zapuščini Daniela Ložarja, za katero se je brigal J. Thurn s toliko ljubeznijo, se je nahajal vsekakor tudi ta-le zbornik, ki je sedaj v ljubljanski Licejski knjižnici. Od vseh, ki so ga čitali, je zapustil največ podpisov in beležk v njem sam Daniel Ložar. Na notranji strani prve platnice si je takoj zgoraj zapisal svojo devizo in ime s cirilico: «Ја уфам убога Даниел Лозар.»¹⁰ Takoj pod tem je napisal začetek pisma, kakor je bilo običajno med graničarskimi poveljniki in Turki, v cirilici: «Од нас Даниела Лозара цесарове свитлости...» Pod tem sta se zapisala njegova svaka: «Paull von Schaier» in «Adam Gall d. Jünger», z letnicami in devizami, a poleg njih tudi «F. von Scheyer», vse v nemščini, dočim je Daniel Ložar tudi nadalje pisal v cirilici: «ЧФМЖ» (= 1567., ali po številčni vrednosti takih glagoljskih pismenk) «Ја уфам убога Даниел Ложар»; pod tem so nemški pisani ekscerpti iz zbornika. Na drugi strani zadnjega lista je zopet začetek pisma v cirilici: «Племенити изибрани и вавсем високопочтовани господине и пријатељу драги». Dočim so vsi ti zapiski pisani v cirilici, bosanske oblike, je zapustil Daniel Ložar na notranji strani druge platnice

⁷ Starine, VII, 298.

⁸ Starine, VII, 252. Hartinger je napačno prevedel to mesto: Hartinger J., Hrvatsko-slovenska seljačka buna godine 1573., Osijek, 1911., 147.

⁹ Starine, VII, 253.

¹⁰ Radi tiskarne moram transkribirati tako cirilico kakor glagoljico s črkami navadne cirilice.

tudi v glagoljici pisane zapiske. Povsem na vrhu je zapisal v glagoljici: «: ч : ф : м : г : (= 1564) Ja уфам убора. Д: Лозар:», a poleg tega: «1566. Ich vertrau Gott. D. Laser», ter dalje, zmazano, v cirilici: «Ja уфам убора.» Nižje sledi v glagoljici zapisek: «черне очи има белага образа». Ostali zapiski so nemški in brez vrednosti.

Šele po teh zapiskih, pisanih v cirilici in glagoljici, smo tedaj dognali slovensko obliko priimka viteza Ložarja, ki je pisan nemški na najrazličnejše načine. To smo doznali, a iz devize Daniela Ložarja kakor tudi njegovih bojnih tovarišev moremo razbrati, kako je bilo njih duševno razpoloženje v obupnih časih najtežje borbe s Turki, in kaj jim je bila edina nada.¹¹ Zlasti pa se mora naglasiti, da je samo Daniel Ložar pisal v cirilici in glagoljici, dočim so ostali čitatelji tega zbornika pisali samo nemški. On je moral potemtakem biti okretnejši, gibkejši, bolj nagnjen k učenju, a bržkone ga je bolj nego njegove nemške tovariše vleklo srce, da se nauči govora in pismenk, običajnih v okolici Bihaća.

III.

Duhovni interesi Daniela Ložarja se, kakor se vidi po tem zborniku, niso prav nič razlikovali od tedanjih interesov njegovih srbskih in hrvatskih tovarišev na Granici. Ti se sicer niso naslanjali in svojega duha dvigali s čtivom življenja in del Friderika Barbarosse, toda čitali so iste vrste in v isto svrho popisano življenje in čine Aleksandra Velikega, ohranjeno v mnogih srbskih in hrvatskih rokopisih. Obleganje in padec Troje pa je bilo mogoče čitati enim in drugim, ker so Srbi imeli mnogo rokopisov o padcu Troje, sličnih nemški pripovedki v Ložarjevem zborniku. Za koran so se prav tako kakor tudi Daniel Ložar zanimali i Srbi i Hrvati, osobito za apologetski sestavljene krščanske komentarje h koranu, s pomočjo katerih so mogli Turke pobijati in dovajati v neprilike; vladika Visarion Pavlović je še l. 1739. prosil iz Rusije «sistemu mahometanskuju»!¹² Prav tako so vse vojake na Granici jako zanimale turške zgodovine, ki so razlagale nerazumljivo naglo napredovanje turške sile, še bolj pa predlogi in načrti, kako bi se dali Turki najhitreje in najuspešneje vreči iz Evrope. Takih knjig je brez števila, osobito odkar je po vzgledu Pavla Jovija prišlo v običaj žurnalistično seznanjanje bralcev z vsemi aktualnimi vprašanji. Nekoliko takih zgodovin, traktatov o Turkih,

¹¹ «All tu In gotßnamen» (Paull von Schaier); «wie Gott wilß» (Adam Gall d. Jünger).

¹² Споменик краљевске српске академије, I III, 63.

poročil in predlogov je zbral Henrik Eppendorff in izdal tipično turško knjigo, v svrhu, da bi zedinil in dvignil zoper Turke ves krščanski svet, osobito pa Nemčijo. Po razpravah na državnih zborih, kjer se je — največ iz Ogrske — prosila pomoč zoper Turke, zlasti po padcu Beograda 1521. leta, pa so dobro vedeli, kako velika nevarnost jim preti od Turkov; celo sam Luther je moral preklicati svoje nepremišljene trditve, da se zoper Turke ni treba braniti, ker da so zaslužena kazen božja za kristjane.¹³ Vzpričo tega je bil Henrik Eppendorff na napačnem potu, ako je mislil, da se kristjani samo zato ne dvignejo zoper Turke, ker ne vedo, kako so nevarni, da pa jih vendar ni tako težko premagati. Prvo so vsi kristjani dobro vedeli, drugega pa niso hoteli verjeti, dasi je on za svojo knjigo v to svrhu precej spretno izbral prepričevalen material iz tedanje ogromne literature o turškem vprašanju. Poseben uspeh je mislil doseči s tem, da je tiskal neko pismo, ki ima za nas poseben interes, ker so ga — po njegovem pripisku — Beograjčani in Sremci poslali sultanu Sulejmanu. Ti nastopajo namreč viteški in za tedanji čas nenavadno hrabro, zakaj moglo bi se misliti, da so bili popolnoma izgubili pogum po padcu Beograda in sremskih trdnjav l. 1521.

Pismo morda ni popolnoma avtentično, je pa zelo važno in karakteristično, ker je skoro sodobno, in dejstva, navedena v njem, so v glavnem točna, dočim je duh, ki preveva pismo, značilen za pojmovanje turškega vprašanja v Evropi. Tedanjim humanistom je bilo vobče pismo zelo prikladen in priljubljen način za vsako obveščanje in takratna historijografija ga smatra kot najprimernejšo formo, v kateri se indirektno izraža in opisuje osebno in narodovo razpoloženje. Očividno je v to svrhu retuširano tudi to znamenito in zanimivo pismo. Nalašč sta izbrana vprav Beograd in Srem, da se pokaže njiju odnošaj napram Turkom, ker je padec Beograda našel odmeva po vsem krščanskem svetu, a Srem je bil tedaj zelo znana pokrajina in kristjanom tako ljub, da njega izgube nikakor niso mogli preboleti, Turki zopet pa so ga tako naglo vzljubili, da se nikakor niso hoteli ločiti od njega¹⁴. Zato se Beograd in Srem ne omenjata skupno le v

¹³ O tem, kako je Ogrska obveščala Evropo o turški nevarnosti, ima tudi danes najobširnejša poročila: K a t o n a St., *Historia critica regum Hungariae* ... T. XIX, Budae, 1793., 300. in d. O razpravah na nemških državnih zborih, o akciji zoper Turke in o stališču Luthrovem v tem vprašanju: Z i n k e i s e n J. W., *Geschichte des osmanischen Reiches in Europa*, II, Gotha, 1854, 648. in d.

¹⁴ Od mnogoštevilnih sodobnih dokazov, kako so takrat smatrali Beograd in Srem kot eno celoto, naj opozorim samo na M a r i n a S a n u t a, kjer se ljubezen

tem pismu in v slični, po velikem delu tendencijozno pobarvani krščansko-turški korespondenci te dobe,¹⁵ marveč tudi v popolnoma avtentičnih, oficijalnih aktih. Vsi avstrijski in madžarski poslanci, ki so po mohaški bitki l. 1526. šli v Carigrad, so stavili Beograd in Srem na prvo mesto, ko so zahtevali od Turkov, da jim vrnejo zavzete dežele in mesta. S tem so sicer dosegli le zasmeh in sirove šale, češ, da so poslanci, ki zahtevajo Beograd in Srem, ali povsem iz uma, ali pa še pijani od dobrega sremskega vina, na katerega nikakor ne morejo pozabiti!¹⁶ A vendar so vsi poslanci še nadalje zahtevali, da se vrneta Beograd in Srem, dokler so imeli še količkaj naivnega upanja, da se bodo dali Turki zadržati vsaj na Dunavu in Savi. To upanje je bilo treba negovati in to pismo naj bi bilo duševna uteha radi padca Beograda in propada Srema, a obenem tudi bodrilo za borbo s Turki, kakor je razvidno iz vse njegove vsebine:

«Deren von Syrmien erbärmklich, Ein klägliche, aber wolgestellte red, so die von Kryechischen Weissenburg (Beograd), vnd gesandten des ländlins Syrmien vor dem Türckischen Keyßer gethan haben.¹⁷

Glückhafftiger Keyser, die versamlung des ländlins Syrmien, hat vns abgefertigt, vmb ein friden bey dir anzusuchen, vnd befolhen, das wir deiner Maiestät ire meynung demütigklich anzeygen.

do Beograda in Srema kaže najbolj: Ar k i v z a p o v j e s n i c u j u g o s l a v e n s k u, VIII, 126. i. d.; žal, da moram citirati to izdajo. Meje Srema pa se na istem mestu (167.) opisujejo sledeče: «Questa Serimia e proventia in Ylliria overo Shia-vonia dalla parte di sopra verso il septentrione e il Danubio da l occidente la Drava e da Oriente la Sava inde Slavones quasi Savones a Savo fluvio ozi e dicti et dela de la Sava e Belgrado in quello angulo situato ubi Savus fluyjus dilabitur in Danubium...»; to mesto je vzeto iz nekega poročila z dne 18. oktobra 1523., v katerem se — brez dvoma pretirano — opisuje zmaga, ki so jo izvojevali Sremci nad Turki 12. avgusta 1523.

¹⁵ Te vrste korespondence, na pol avtentične in izmišljene, toda sodobne, je največ pri K a t o n i S t.: *Historia critica regum Hungariae...* T. XIX, Budae 1793., 477 i. d.

¹⁶ K a t o n a S t., *Historia critica regum Hungariae...* T. XX, Budae 1794., 295., 359., 402.; H a m m e r J., *Geschichte des osmanischen Reiches*, III., Pest, 1828., 72. in d.; Z i n k e i s e n J. W., *Geschichte des osmanischen Reiches in Europa*, II, Gotha, 1854., 659. in d. Ko je l. 1528. J. Hoberdanac našteval pred Ibrahim-pašo — kot poslanec Ferdinanda I. — mesta, za katera je Ferdinand zahteval, da mu jih Turki vrnejo, je stavil na prvo mesto Beograd. Ibrahim-paša je na to zahtevo odgovoril z zasmehovanjem: «Mirum quod et Constantinopolim non petierit». G é v a y A., *Urkunden und Aktenstücke zur Geschichte der Verhältnisse zwischen Österreich, Ungarn und der Pforte im XVI. und XVII. Jahrh., Gesandtschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I., 1528*, Wien, 1840, 16.

¹⁷ Za vse dele te turške knjige sem dognal, odkod jih je Henrik Eppendorfl prevedel, razen tega pisma, za koje v Ljubljani ni mogoče zvedeti, kje ga je našel.

Dieweil die Göttliche weißheit oder fürsehung, deinen willen der gestalt gefürdert, das du mit ei(ne)m vnüberwintlichen kryegßuolck, das Hungerland überfallen, wer vns wol zu wünschen gewest, das wir mit weib vnd kind, in deinem Reich, vor langest rhüwig gesessen weren, oder weit von deinem erdtreich wonten. vff das wir gegenwertigen schrecken nit ynnemen dörrften, vnd hörten, das andere, gegen deinem syghafftigen kryegßuolck, vnd nit wir niderlägen. So es aber Gott der herr dahin gericht hat, das wir gleich in anfang des kryegß begriffen, vnd deine M̃. vnsers gemüts noch nit bericht ist, besorgen wir, sye möcht vns argwänig halten, als die yhenigen, die sich gegen deiner glückseligkeit vffbäumen wolten, vnd deshalb für deine feind geacht würden, vnd dardurch in die höchste not, als ein vnuermöglich vöcklin, kummen möchten, will vns von nöten sein, anfänglich den argwan bey deiner M̃. abzulänen. Erstich, so bekennen wir, das wir wol wissen, was der eyd, darmit wir dem König von Hungern verwandt, von vns erfordert, nämlich, das wir für seine, vnd seins Reichs wolfart, vnser leib vnd leben setzen sollen. Hye soll aber deine M̃. fleissig vffmercken, das der menschen, so in dißem ländlin begriffen, von mannen, weib vnd kind, jung vnd alt, die vns vmb den frid zu bitten gesandt haben, vngefährlich bey. xxx. tausent seind. vnd so man vß derselbigen zal vbleßen solt, die zur whör tauglich, so würd sichs nit bitz in die. x. tausent erstrecken. vnd so wir mit demselbigen kleinen vnd vngeübten volck, deine vnüberwindliche stercke erfahren wolten, so thäten wir nit wie dapffere kryegßleüt, sonder als ein vnsynnig volck. Es were auch nit ein werck der lyebe gegen vnserem König vnd vatterland, sonder ein erbärmklich vergessen des vnschuldigen alters, vnd schwachen geschlechts, vnserer weiber vnd kinder. verhoffen, das vnser herr König (nach dem er mylt vnd gütig) nit wolt das vns soliche vergessenheit, zufallen, oder in das gemüt kummen solt, sonder vilmeer begere (dieweil es ye zu dißer not kummen) das er dißes geringen volcks, welches er vff dißmal nit entsetzen kan, in mangel stee, vnd seins eyds ledig zele, vffrechtig vnder ei(ne)m anderen herren bleibe, dann mit freuelem fürnemen, on menigklichs nutz, zu scheitern gange.

Diß hat vns bewegt, das wir dein gütigkeit anruffen, bitten, dein Maiestat wölle anfänglich vns nicht für trewloße abgefallene dem König vnd dem Reich achten. Darnach, das sye iren vnüberwindlichen gewalt, gegen vns flehenden vnd armen nit brauche, sonder auch vß dem heydnischen Recht, in iren schutz vnd gewalt, vffrechtig annemen vnd beschyrmten wölle. Nit das wir meynen, das deine Maiestat vns bey vnseren alten güteren bleiben lasß, sonder das sye vns in ir Reich, nach irer gelegenheit, führen lasß, ein ackerbaw yngebe, da wir on menigklichs klag vnd nachteyl, vns erneeren, dir deinen zynß entrichten mögen. Wiewol diß bey dir vnd deinen vofaren, kein new exempel der myltigkeit gegen den überwundenen were, das du vns in vnserem vatterland, als wol, als die in Bosna, Seruia, Rascia, Bulgaria, vnd andere vöcker, in Macedonia vnd Epiro, bleiben, vnd gleiche gnad bey deiner Maiestat erlangen lyessest. Dann alles was dißes armes ländlin betrifft (so vil wir vns zu erynneren wissen) so haben wir deiner Maiestat nye kein leyds gethan, das vns dein gnad abstricken, oder deinen zorn nicht abwenden möchte. So achten wirs auch gänzlich dafür, das du dein kryegßuolck nit yergent ein tratz oder gewalt zu rechnen, in Hungern geführt habest, sonder zu weiterung deins Reichs vßgezogen seyest. Vnnd dieweil wir auch vß täglichen gespräch, so wir mit deinen kryegßleüten, so vff frontieren vnd zusätzen, vmb vns ligen, ein freüntlich vnd senfft gemüt allzeit gespürt haben, so ist es nit vnbillich, das wir hoffen, bey dir ein überfluß der tugent zu finden, dieweil du sye so weit mit gewalt vnd Maiestat

übertriffest. Darumb so erhör vnser bitt in betrachtung, wie Gott der herr es mit menschlichen fällen schicket, laß dir vnser gegenwertige armseligkeit zu hertzen gan, vnd send deinen vnderthanen des ländlins Syrmien, ein fröliche bottschaftt, das sye sampt dem iren, von deiner Maiestat zu gnaden vffgenummen seyen.» (96.—97.)

Ko je Henrik Eppendorff za tem pismom prevedel še poročilo o slovesnem obrezovanju sinov sultana Sulejmana, ki se je jako mnogo čitalo in večkrat tiskalo,¹⁸ je stavil na poslednje mesto še prevod znamenitega sestavka Pavla Jovija: *Commentarii delle cose de' Turchi*, latinski: *De rebus gestis et vitis imperatorum Turcarum usque ad Solymanum secundum*.¹⁹ Iz tega naj tu navedem samo oddelek o kosovski bitki, ker je to ena od prvih omemb znamenitega boja v nemški književnosti. V življenju Murata I. razlaga Pavel Jovij najpreje, kako je budni in lokavi sultan izrabil nesoglasje med grškim cesarjem in njegovimi velikaši v svojo korist in se vrnil v Evropo. Kraljevič Marko (Marcus Kraiouichius) je stopil na stran velikašev, se trdi tu, in bizantinski cesar je moral pozvati na pomoč Murata I. Ta je sicer zmagal tako nepokorne velikaše kakor Marka, toda osvojil je tudi prostrane dele Bizantinske države v Evropi, naposled tudi Plovdiv in Adrianopol.

«Darnach ist er in das land Seruia gezogen, hat den ynwoneren ein grossen schrecken yngedrungen. Welchs den Lasarum, ein gubernatoren daselbst, vnd Marcum den herren in Bulgaria, auch andere Fürsten des lands Albanie, verursacht hat, das sye sich zusammen thetten, vff das sye dem Tüucken (!) ein widerstandt thun möchten. Wie es aber zu einer Schlacht kummen, seind vast alle Christen erlegt worden, der gubernator Lasarus gefangen, vnd doch gleich darnach erstochen worden. Solcher todt seins eygenen herrens, lag nun ei(ne)m knecht vß Seruia schmerzlich an, gedacht wie er yn rechen möcht, hat ym fürgesetzt, den todt zuuerachten, vnd ein nammen eins erlichen manns hynder ym zulassen, vnd hyemit der gelegenheit acht genummen, vnd den Türckischen Keyßer Amurathem, mit ei(ne)m dolchen erstochen. Welcher regiert hat XXIII jar, zu scheiteren gangen nach Christi geburt MCCCLXXIII. vnder dem Babst Gregorio, des nammens dem Eylfften.» (105.)

Za Nemce je bila brezdvomno ta vest o kosovski bitki ena prvih, dočim je bila za Daniela Ložarja in za Slovence sploh le ena prvih pismenih vesti, ker so jim bile pesmi o kosovskem boju znane že z Granice, dalje od srbskih uskokov in beguncev v Sloveniji, ki so veliko kosovsko bol nosili v kosovskih pesmih na vseh svojih tužnih potih.

¹⁸ Ponatisnil ga je tudi še Hammer J., *Geschichte des osmanischen Reiches*, III, Pest 1828., 96 in d.

¹⁹ V Baselski izdaji iz l. 1577. Jovijeva dela *Vitae illustrium aliquot virorum*, II, je tiskan ta sestavek kot dodatek na str. 177.—225. Oddelek o Muratu I. je na str. 181.—182.